

Trepekunaite, Saule Tipple

Joik og aktivisme

Hvordan kan samisk joik bidra til å styrke samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger?

Bacheloroppgave i Musikkvitenskap

Veileder: Størvold, Tore

Juni 2024

Trepekunaite, Saule Tipple

Joik og aktivisme

Hvordan kan samisk joik bidra til å styrke samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger?

Bacheloroppgave i Musikkvitenskap
Veileder: Størvold, Tore
Juni 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for musikk

Kunnskap for en bedre verden

MUSV2032

Bacheloroppgave i musikkvitenskap (2024 VÅR)

Kandidat: Trepekunaite, Saule Tipple (10033)

Antall ord: 10485

Joik og aktivisme

Hvordan kan samisk joik bidra til å styrke samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger?

Forord

Takk til Tore Størvold for veiledning, og Viktor Wilhelmsen, Erle Erlandsen Sandø og Per-Henning Mathisen for oversettelse og inspirasjon.

Takk til Ruth, Saulius, RT, Ludvik, Sigrun, Vilja, Tiril, og min kjære Maria for motivasjon.

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker hvordan samisk joik kan styrke samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger, og tar for seg Fosen-aksjonen som eksempel på musikk i samisk aktivisme. Gjennom litteraturstudie og analyse, vurderer jeg joikens rolle i å bevare og fremme samisk identitet og rettigheter, samt dens bruk i politiske protester og samfunnsmessige bevegelser.

Fornorskingspolitikken, som innebar en systematisk undertrykkelse av samisk språk og kultur, har etterlatt dype spor i det samiske samfunnet. Litteraturen viser at joik, som en sentral del av samisk musikktradisjon, har spilt en viktig rolle i å bevare og revitalisere samisk identitet. Fosen-aksjonen illustrerer hvordan joik kan mobilisere støtte, skape samhold og dermed fremme samiske rettigheter gjennom kulturuttrykk og selvbestemmelse.

Oppgaven gir innsikt i hvordan joik kan brukes aktivt for å fremme samiske interesser, og viser nødvendigheten av vedvarende støtte for samisk selvbestemmelse. Dette arbeidet kan i tillegg til å styrke samenes urfolksrettigheter være betydningsfullt for arbeid knyttet til klimakrisen, gjennom samenes kunnskap om økologi i joik.

Innholdsliste

FORORD	1
SAMMENDRAG	2
INNLEDNING	5
METODE	6
LITTERATURSTUDIE	7
SPRÅK	7
SAMISK HISTORIE	7
<i>Debatt</i>	8
OPPGAVESTRUKTUR	8
URFOLKSKUNNSKAP OM ØKOLOGI	8
TEK	8
<i>Selvbestemmelsesverdien til TEK</i>	10
SAMISK KULTUR OG HISTORIE	11
FORNORSKINGSPOLITIKKEN	12
<i>Fortsatt fornorsking</i>	15
SAMISK MUSIKK	16
JOIK	16
<i>Joikens referansefunksjon</i>	17
<i>Sjamantrommen</i>	20
SAMISK SELVBESTEMMELSE	20
<i>Grønn Kolonialisme</i>	21
SAMISK KUNNSKAP OM ØKOLOGI	22
SAMISK MUSIKK OG NATUR	22
SAMISK MUSIKK SOM MIDDEL I AKTIVISME	24
FOSEN-SAKEN	24
MUSIKKEKSEMPEL 1: MARI BOINE MED «GULA, GULA»	25
MUSIKKEKSEMPEL 2: VIKTOR BOMSTAD MED «BIGONA»	30
MUSIKKEKSEMPEL 3: KALLE URHEIM MED EN JOIK SOM KOM TIL HAN PÅ DAGEN	31
MUSIKKEKSEMPEL 4: EMIL KÅRLSEN MED «MUOHTA»	33
AVSLUTNING	35
OPPSUMMERING AV ANALYSEN	35

KONKLUSJON 36

REFERANSELISTE 38

Innledning

Fornorskingen er et stygt og vondt sår i den samiske, kvenske, skogfinske og norske historien. Jeg hadde selv den oppfatningen at fornorskingen tilhørte fortiden, en politikk som ble avskaffet kort tid etter krigen. Sannhets- og forsoningskommisjonen har imidlertid avdekket at denne oppfatningen er feil. Deres grundige rapport viser at konsekvensene av fornorskingspolitikken strekker seg helt frem til i dag.

Samtidig som vi må forsone oss med fornorskingspolitikken og rette opp i dens skade, ser vi at den norske rettsstaten styrer på en slik måte at samiske aktivister tvinges til sivil ulydighet. I jakten på nye energikilder i Norge blir viktige områder av Sápmi ødelagt. Regjeringen og energiselskaper hevder at dette er nødvendige ofre for å fremme det grønne skiftet. Sametinget, forskere og aktivister har gjennomskuet denne politikken som grønn kolonialisme.¹ Det virker besynderlig at FNs menneskerettighetserklæringer skal tilsidesettes for å nå energimålene. I Alta-saken var det tydelig at informasjon ble holdt tilbake eller ikke tatt med i beregningene dersom den talte mot utbyggelsen. Eksempler på dette er biologer som advarte mot varige skader og samer som kjempet for sine rettigheter til områdene vannkraftutbyggelsen ville ødelegge.² Skal vi velge samme taktikk igjen i Fosen-saken?

Samene ytrer tydelig sin motstand gjennom debatt, demonstrasjoner og aktivisme, som har kulminert i Fosen-aksjonen. Jeg skal se nærmere på hvilken rolle samisk musikk spiller i denne aksjonen. Mer konkret skal jeg se på rollen til joik, som er et sterkt symbol på samisk kunnskap, kultur og musikk. Jeg skal undersøke hvordan joiken fremtrer, hva den kommuniserer, hva den forsterker, og hvordan den brukes. Politikere skylder ofte på at fornorskingen og klimakrisen er kompliserte saker.³ Musikk kan være et effektivt verktøy for å skape forståelse av slike komplekse spørsmål. Problemstillingen i denne oppgaven blir derfor «Hvordan kan samisk joik bidra til å styrke samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger?» For å avgrense problemstillingen vil jeg ta for meg Fosen-aksjonen som eksempel på musikk i samisk aktivisme.

---

¹ Fjellheim, «Hva er grønn kolonialisme? - KUN». 3:26-4:02.

² *Alta-saken – et spill i makt og avmakt.*

³ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking.*

Metode

Jeg valgte tidlig å sette søkelys på en urfolksgruppe for å fremheve mangfoldige miljøbevegelser som «utfordrer ideen om at miljøstudier er en ensartet, vestlig-vitenskapelig konstruksjon, og fremhever de ulike måtene folk forstår, opplever og former miljøet på.»⁴ Utfordringen var likevel å utforske samisk kunnskap om natur og klimakrisen på en meningsfull måte. Jeg ønsket å unngå den tradisjonelle kanonen både innen klimaforskning og musikk. Jeg tror at gjennom å unngå et ensrettet fokus på kanoniske musikere, kan en mer helhetlig og dynamisk forståelse av musikkens rolle og betydning i samfunnet oppnås. Dette kan føre til rikere akademiske diskusjoner og en mer inkluderende kulturell representasjon.

Hvis jeg tok utgangspunkt i en kvinnelig samisk artist som Mari Boine, ville det kunne støtte opp under kanonen på visse måter, til tross for hennes unike representasjon av underrepresenterte grupper. Derfor valgte jeg å rette oppmerksomheten mot en spesifikk hendelse og søke etter musikk knyttet til den. Dette valget tillot meg å skifte fokus fra individene til fellesskapet og det mangfoldige spekteret av samiske måter å uttrykke natur, rettigheter, politikk og klimakrisen på gjennom musikk. På denne måten håpet jeg å bidra til en bredere og mer mangfoldig forståelse av samisk kunnskap og perspektiver i møte med dagens miljø- og klimautfordringer.

Mitt første instinkt var å utforske Alta-saken (1968-1982), en konflikt hvor samiske- og miljøverninteresser motsatte seg vannkraftutbygging i Indre Finnmark. Denne saken påvirket norsk samepolitikk ved å fremme urfolksrettigheter mot store industriprosjekter som truet deres kultur og økologi.⁵ Flere sanger og joiker, som Boines «Máze» dedikert til bygda truet av oversvømmelse, ble produsert under protestene og brukt som et kampmiddel.⁶

Til tross for den historiske betydningen av Alta-aksjonen valgte jeg å fokusere på en nyere hendelse som fortsatt er aktuell i nyhetsbildet, nemlig Fosen-aksjonen. Konflikten startet i 2010 og dreide seg om utbyggingen av et stort vindkraftverk på Fosen i Trøndelag. Prosjektet møtte betydelig motstand fra samiske grupper på grunn av bekymringer for landskapsforstyrrelser,

---

⁴ McDowell mfl., *Performing Environmentalisms*, 2. Min oversettelse.

⁵ Berg-Nordlie og Tvedt, «Alta-saken».

⁶ Norvang, «Alta-saken var inspirasjon til en rekke samiske sanger»; «Mari Boine joikar under arrangement om Alta-aksjonen på Nasjonalbiblioteket».

tap av naturmangfold og trusselen mot reindriftsområder. Høyesterett behandlet saken i 2021, og konflikten eskalerte til omfattende protester og aksjoner.⁷

Jeg ble nysgjerrig på musikkens rolle og betydning i samisk aktivisme og valgte derfor å analysere en støttekonsert for Fosen-aksjonen 28. februar 2023, holdt i forbindelse med okkupasjonen av olje- og energidepartementet (OED) sine lokaler i Oslo. Jeg har tilgang på opptak av konserten ettersom VG direktesendte konserten. Her opptrådte flere artister, inkludert Marie Boine, Viktor Bomstad, Kalle Urheim og Emil Kárlsen. Jeg skal analysere noen av joikene til de nevnte artistene, og sette dette i sammenheng med Fosen-aksjonen og urfolks- og klimaaktivisme.

Litteraturstudie

Jeg har hovedsakelig brukt metoden litteraturstudie i arbeidet. Dette innebar å gjennomgå eksisterende forskning og tekster om temaet.

Språk

Etter å ha valgt musikken jeg skulle ta for meg, møtte jeg en språkbarriere. Mye av kommunikasjonen mellom artist og publikum skjedde på samisk. Noen artister snakket først på samisk før de oversatte til norsk, men ikke alle. Nesten alle joiket utelukkende på samisk, og kun to av artistene forklarte joikens innhold på norsk. Dette skapte utfordringer i å analysere både tekst og budskap. Likevel klarte jeg å forstå mye gjennom musikkens universelle språk, artistenes innlevelse og publikums respons. Etter hvert fikk jeg hjelp fra Viktor Wilhelmsen og Per-Henning Mathisen til å oversette deler av joiketeksten og dialogen på scenen.

Samisk historie

I prosessen med å utforske den historiske konteksten innså jeg hvor betydningsfull den samiske historien er for å kunne sette dagens samiske kulturuttrykk i perspektiv. Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen til Stortinget gir en omfattende analyse av historien og de langvarige konsekvensene av fornorskningen, og belyser hvordan denne påvirkningen fortsatt

---

⁷ Skogvang, «Fosen-saken».

gjør seg gjeldende i dagens samfunn. Denne innsikten understreker den betydelige utfordringen samiske aktivister har i å opprettholde og fremme egen kultur gjennom bruk av språk, musikk og bekleddning i sine protester. Jeg utarbeidet derfor en grundig historisk del i oppgaven for å formidle betydningen av kulturuttrykkene i Fosen-aksjonen. Oppsummert gir det en betydelig historisk dimensjon å reflektere over omfanget av fornorskingen og dens vedvarende tilstedeværelse i det norske samfunnet.

Debatt

For å knytte arbeidet til dagens kontekst så jeg onsdagsdebatten "Fortsatt Fornorsking" på Studentersamfundet i Trondheim i februar 2024. Jeg har tilgang til videoopptak av debatten da den ble direkte sendt på YouTube på Studentersamfundet sin kanal. Alle sitater fra debatten er transkribert av meg.

Oppgavestruktur

I den første delen av oppgaven redegjør jeg for bruksområdet til og nødvendigheten av urfolkskunnskap om økologi, og hvorfor det er av nytte både for urfolk og majoritetsbefolkningen. Deretter vil jeg gi en grundig gjennomgang av den nyere samiske historien, samt en presentasjon av situasjonen i dag med utgangspunkt i debatten "Fortsatt Fornorsking" holdt ved Studentersamfundet i Trondheim. Videre vil jeg utføre en detaljert analyse av samisk musikk, særlig joik, og knytte denne til temaene tradisjonell økologisk kunnskap (TEK) og aktivisme. For å konkretisere joikens kraft i aktualiseringen av TEK og aktivisme, ser jeg på Fosen-aksjonen. Til slutt analyserer jeg hvordan samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse ble formidlet under en støttekonsert for aksjonen som fant sted etter demonstrasjonen utenfor OEDs lokaler i februar 2023.

Urfolkskunnskap om økologi

TEK

Alle forfatterne i antologien *Performing Environmentalisms* (redigert av John Holmes McDowell, Katherine Borland, Rebecca Dirksen, og Sue Tuohy, 2021) aktualiserer TEK. Forkortelsen står for «Traditional Ecological Knowledge», som kan oversettes til tradisjonell

økologisk kunnskap. TEK understreker enkelt at kultur har betydning og at «samfunnsspesifikke økologiske forståelser må tas med i betraktningen når vi diskuterer måtene mennesker samhandler med miljøet på.»⁸ TEK blir anerkjent og respektert gjennom en rekke store internasjonale avtaler.⁹ I FNs rapport *Our Common Future*, legges det frem at det større samfunnet «kan lære mye av deres urfolks tradisjonelle ferdigheter i bærekraftig forvaltning av svært komplekse økologiske systemer.»¹⁰

Antologien tilbyr et nytt perspektiv på kampen for å opprettholde liv på jorden, med vekt på å utføre mangfoldige miljøvern og plassere kulturuttrykk i sentrum av menneskehetens respons på samtidens kriser. Forfatterne utforsker hvordan ulike former for uttrykkskultur, forankret i lokale estetiske tradisjoner, aktiverer og omformer miljøvern, og dermed beriker diskursen om klimaendringer og miljøbevaring. Mangfoldige miljøvern utfordrer ideen om at miljøstudier er en ensidig, vestlig-vitenskapelig konstruksjon og fremhever de ulike måtene folk konseptualiserer, opplever og former miljøet på.¹¹

Arbeid med TEK skapte nye strategier for å inkludere flere mangfoldige grupper, sammen med deres kunnskaper og praksiser, i globale diskusjoner og aktiviteter rettet mot å møte utfordringene i et miljø i endring.¹² Et konkret eksempel på dette kommer fra Andesregionen i Sør-Amerika. Der undersøkte John Holmes McDowell hvordan uttrykksformer som ritualer og mytologi ikke bare er kulturelle praksiser, men også kraftige verktøy for å bevare økosystemene og det åndelige landskapet som er avgjørende for samfunnets overlevelse.¹³

Ritualer og seremonier utført av Ilumán yachaks (åndelige voktere) uttrykker respekt for naturlige elementer som Tatia Imbabura (en vulkan) og mobiliserer lokalsamfunn til å beskytte sin naturlige arv. Disse ritualene formidler en dyp økologisk forståelse og styrker deres forpliktelse til å bevare samfunnet. Denne økoperformativiteten former oppfatninger og handlinger til miljøutfordringer, forankret i lokale tradisjoner og verdier. Det understreker

---

⁸ McDowell mfl., *Performing Environmentalisms*, 39. Min oversettelse.

⁹ McDowell mfl., 39.

¹⁰ Melissa K. Nelson og Daniel Shilling, *Traditional Ecological Knowledge*, 62. Min oversettelse.

¹¹ McDowell mfl., *Performing Environmentalisms*, 1–2.

¹² McDowell mfl., 3.

¹³ McDowell, «Ecoformativty».

viktigheten av å anerkjenne TEK i miljøpolitikk og handlinger for å møte komplekse globale utfordringer. Selv om denne modellen er Andes-spesifikk, har den universell anvendelighet.¹⁴

Selvbestemmelsesverdien til TEK

Kyle Whyte legger frem et viktig poeng i sitt bidrag til boken *Traditional Ecological Knowledge – Learning from Indigenous Practices for Environmental Sustainability*. Han stiller spørsmål ved hva urfolk får ut av aktualiseringen av TEK. Han påpeker at «forskere som søker å utveksle kunnskap med urfolk, ikke bare bør forstå hva urfolks kunnskapssystemer kan gjøre for dem, men også ha en forståelse av viktigheten av disse kunnskapssystemene for urfolks selvstyre i dag.»¹⁵ Jeg vil her understreke at jeg oversetter "Indigenous governance" til "urfolks selvstyre", da Whyte omtaler dette som en uerstattelig kilde til veiledning for urfolks gjenoppblomstring og nasjonsbygging.¹⁶

Whyte fant at forskere ofte verdsetter tilleggsverdien som urfolkskunnskap har i økologisk forskning. Urfolk besitter lokal kunnskap om egenskaper og atferd hos planter og dyr, økosystemtjenester og lokale miljøendringer. Denne informasjonen er vanligvis ikke tatt i betraktning av eller tilgjengelige for forskere og kan dermed brukes som supplement til forskningen.¹⁷ Whyte understreker at urfolkskunnskap om økologi ikke bare har en tilleggsverdi, men også en selvstyringsverdi. Dersom forskere anerkjenner denne selvstyringsverdien, vil den fungerer som et sikkerhetsnett for urfolksgruppene, gjennom å sikre at utviklingen av urfolkskunnskaper blir anerkjent og ivaretatt.¹⁸

Gjennom kollektiv selvbestemmelse kan medlemmene i et fellesskap dra nytte av en rekke kulturelle, sosiale, økonomiske og politiske forbindelser som støtter deres streben etter et meningsfullt liv. Gjenoppblomstring innebærer å reflektere over kollektiv selvbestemmelse samtidig som man forstår den fulle innvirkningen av kolonialismens systemer på urfolks liv i dag og i fremtiden. Kollektiv selvbestemmelse og gjenoppblomstring skaper en sfære av urfolks selvstyre. I denne sfæren dreier diskursen seg om samfunnsbaserte institusjonelle ressurser, midler, strategier og prosesser som er nødvendige for at urfolk skal kunne håndtere

---

¹⁴ McDowell.

¹⁵ Melissa K. Nelson og Daniel Shilling, *Traditional Ecological Knowledge*, 57. Min oversettelse.

¹⁶ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 63.

¹⁷ Melissa K. Nelson og Daniel Shilling, *Traditional Ecological Knowledge*, 62.

¹⁸ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 63.

klimaforandringer og overmakten til kolonistater. Begge konseptene understreker betydningen av de kollektive evnene som springer ut fra og tilhører urfolk. De anerkjenner også at urfolk kontinuerlig tilpasser seg kolonialisme ved å innføre nye ressurser, strategier, prosesser og andre verktøy for planlegging.¹⁹

Teoriene om gjenoppblomstring og kollektiv kontinuitet viser at urfolks kunnskaper er kollektive evner. Disse evnene gir pålitelig og nyttig innsikt for planlegging som fremmer kollektiv selvbestemmelse i møte med forandringer. Disse kunnskapene er ikke bare historiske informasjonslagre, men har en spesiell verdi i urfolks planleggingsarbeid som skiller seg fra den tilleggsverdien disse kunnskapene ofte tilskrives.²⁰ En viktig faktor for urfolks selvbestemmelse er deres ansvar og rett til å utforme fremtidsplaner ved hjelp av inkluderende, informerte og kulturelt tilpassede planleggingsprosesser som respekterer menneskets gjensidige avhengighet med naturen og ikke-menneskelige vesener.²¹

Gjennom selvbestemmelsesverdien blir urfolks kunnskap om økologi knyttet til velferden til nåværende og fremtidige urfolkspersoner, familier, samfunn og nasjoner. Dette fokuserer også på å bevare urfolksgruppens egen interne kapasitet til å dyrke, overføre, huske og utøve urfolkskunnskaper, uavhengig av hva personer og organisasjoner fra andre kulturer og nasjoner gjør. Det handler altså om kunnskapssuverenitet uavhengig av kolonistaten. Til slutt har selvbestemmelsesverdien, kombinert med tilleggsverdien, mulighet til å veilede vitenskapelig forskning; det trenger ikke å gå andre veien.²²

Samisk kultur og historie

Samene er en urbefolkning og en etnisk minoritet bosatt i den nordlige delen av Norge, Sverige, Finland og Russland. Samenes geografiske område kalles Sápmi. Samene har sin egen unike kultur med tradisjoner som ikke nødvendigvis er knyttet til majoritetsbefolkningen i disse landene. Dette inkluderer reindrift, en nomadisk livsstil og kulturelle tradisjoner knyttet til klesdrakt, musikk og språk.²³

---

¹⁹ Whyte, 67–69.

²⁰ Whyte, 70.

²¹ Ryan Walker og Ted Jojola, *Reclaiming Indigenous Planning*, 42–50.

²² Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 75–76.

²³ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 79.

Nils-Aslak Valkeapää periodiserer den samiske musikkhistorien i fire distinkte faser eller epoker. Disse epokene kjennetegnes av betydelige forskjeller i religion, politikk og geografi. Som et resultat har også samene blitt behandlet forskjellig i disse periodene, og ulike kulturelle uttrykk har fått ulik grad av aksept og livsgrunnlag. Jeg vil komme tilbake til det Valkeapää kategoriserer som den fjerde og seneste fasen i samisk musikk. Denne startet i 1970 og kjennetegnes av en interesse for å bevare samisk joik og kultur. For å forstå den historiske konteksten er det sentralt å se den i perspektivet av tredje epoken fra 1600-tallet til rundt 1970.²⁴

Fornorskingspolitikken

Den tredje epoken var en smertefull periode som har etterlatt seg stygge arr og fremdeles bidrar til samisk undertrykkelse. Sannhets- og forsoningskommisjonen la frem en grundig gjennomgang av samisk historie i Norge i sin rapport til Stortinget, med spesiell vekt på denne epoken. Kommisjonen avdekket mange valg og holdninger som både regjeringen og det norske folk stod bak. Valgene førte til store tap for samer, samt kvener og skogfinner. For eksempel førte myndighetenes ønske om å regulere reindriften i 1883 til betydelige negative konsekvenser for reindriften. Reindriften i sør hadde allerede blitt redusert og utsatt blant annet som et resultat av en sterk befolkningsøkning i bondebygdene og en medfølgende økning av bosetting og setring inn i reindriftsområdene. Den nedarvede nedsettende holdningen til reindriftssamene og deres levemåte bidro til å rettferdiggjøre overgrep og urett, blant annet «finnjaging» og vold.²⁵

Overfallet på samiske reindriftssamer ved Dalbusjøen i 1811 er et eksempel på et alvorlig overgrep, hvor bevæpnede bønder angrep fire familier og slaktet flere hundre rein. Selv om bøndene ble bøtelagt etter etterforskning, mistet samene samtidig sine rettigheter til området.²⁶ Slike overfall og andre former for press og lovendringer drev samene lengre og lengre nord, inn i stadig mindre territorier. Videre ble musikk og kunst undertrykt, erklært primitivt, og forsøkt utryddet. For eksempel ble joik erklært syndig, og dem som ble oppdaget mens de joiket ble halshugget.²⁷

---

²⁴ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

²⁵ Sannhets- og forsoningskommisjonen, «Sannhet og forsoning», 17.

²⁶ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 17.

²⁷ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

Politikken beveget seg mot assimilering av samer, kvener og skogfinner. Assimileringen var basert på troen at norsk språk var nødvendig for nasjonal dannelse, mens samisk ble sett på som primitivt. Frykten for russisk og finsk innflytelse forsterket dette, og bidro til nasjonsbyggende tiltak for å sikre områdene for riket. Slik oppsto fornorskingspolitikken.²⁸

Fornorskingspolitikken ble støttet av Finnefondet fra 1851 til 1921, som finansierte dens gjennomføring. Vitenskapelige teorier ble brukt til å bygge negative holdninger til samer, kvener og skogfinner. I kranologi ble målinger av hodeskaller for rase- og mentale egenskaper førte til stereotypifisering og stigmatisering. Noen målinger inkluderte avkledning og måling av hele kroppen, samt oppgraving av skjeletter på samiske kirkegårder.²⁹

På slutten av 1800-tallet ble fornorskingspolitikken en helhetlig assimilasjonspolitikk for rask språklig og kulturell assimilering av samer, kvener og skogfinner. Særlig i Finnmark inkluderte nye tiltak fornorsking og neglisjering av samenes behov innen veibyggning, bosetting og industri, særlig i Finnmark. Fornorskingen ble så omfattende og nedverdiggende at den utløste sterke protester fra samene, og motstanden ble mer organisert etter århundreskiftet.³⁰

Både gjennom og etter andre verdenskrig fortsatte diskrimineringen av samer, kvener og skogfinner, som heller ikke fikk anerkjennelse for sitt krigsarbeid før nylig. Skolegangen ble svært mangelfull i Finnmark og Nord-Troms på grunn av brenningen i 1944 samt okkupasjonen før nedbrenningen. Dette resulterte i at mange ikke fikk nødvendig lese- og skriveopplæring, og flere ble analfabeter, spesielt blant samer og kvener. Nedbrenningen førte også til store tap av materiell kultur, og mange familier som tidligere brukte samisk eller kvensk, begynte å bruke norsk som dagligspråk. Dette førte til at mange samiske og kvenske barn vokste opp med norsk som eneste språk.³¹

Selv om fornorskingspolitikken fortsatte etter 1945, fikk den samiske organiseringen ny styrke, delvis takket være endringer i det internasjonale samfunnets syn på minoriteter etter FNs menneskerettighetserklæring i 1948. FN adresserte den lidelsen mange europeiske minoriteter

---

²⁸ Sannhets- og forsoningskommisjonen, «Sannhet og forsoning», 17.

²⁹ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 17–18.

³⁰ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 18–19.

³¹ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 20.

hadde opplevd under andre verdenskrig. I Norge ble imidlertid minoritetene og deres kulturelle forskjeller ofte oversett i målet om å redusere økonomiske, sosiale og kulturelle forskjeller for å skape større likhet i det norske samfunn. Konflikter oppsto også rundt ressurser og landareal på grunn av økonomisk modernisering. Til tross for dette etablerte den samiske organiseringen forbund og lag som arbeidet for å fremme samisk språk og kultur. Dette bidro til samisk deltakelse i utformingen av norsk samepolitikk.³²

Organiseringen ble fulgt opp av Samekomiteen av 1956, som hadde i oppgave å gjennomgå alle aspekter ved samepolitikken. Den leverte sin innstilling i 1959, som markerte et oppgjør med fornorskingspolitikken og ga retningslinjer for en ny samepolitikk. Dessverre oppsto det et gap mellom Stortingets vedtak og den faktiske praksisen.³³ Likevel førte organiseringen til en så betydelig holdningsendring til bevaring av det samiske at det innledet den fjerde og pågående epoken på 70-tallet.³⁴

Alta-konflikten i 1982 var en vekker for myndighetene, og førte til bevissthetsendringer rundt manglende oppfølging av tidligere stortingsvedtak. Dette utvidet samepolitikken fra å kun omfatte språk-, skole- og delvis næringspolitikk til å inkludere territorielle rettigheter og samisk selvstyre. Urfolksbegrepet fikk også sterk symbolsk betydning. På grunn av Alta-sakens motstand dannet regjeringen Samerettsutvalget og Samekulturutvalget for å utrede samepolitikken. Dette resulterte i Sameloven av 1987 og en egen paragraf i Grunnloven i 1988 som sikret samenes rett til å utvikle sin kultur og samfunnsliv. Samene fikk også et folkevalgt organ gjennom opprettelsen av Sametinget i 1989.³⁵

Skiftet til den fjerde epoken var en total omveltning, også i samers forhold til sin egen kultur. Ved inngangen til 2000-tallet ble fornorskingspolitikken overfor samer, kvener og skogfinnene endelig avsluttet. Men dette betyr ikke at fornorskingsprosessen var fullstendig avsluttet i samfunnet. Arbeidet med å ivareta og utvikle folkegruppens språk, kultur og samfunnsliv fortsatte. Det er fremdeles betydelige utfordringer med å gjennomføre den vedtatte språk- og minoritetspolitikken, til tross for politisk enighet om den.³⁶

---

³² Sannhets- og forsoningskommisjonen, 20–21.

³³ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 21.

³⁴ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

³⁵ Sannhets- og forsoningskommisjonen, «Sannhet og forsoning», 21.

³⁶ Sannhets- og forsoningskommisjonen, 22.

Etnisitet, etnisk oppvåkning og organisering innebærer strategiske tilnærminger til kulturelle forskjeller, grenseavklaring og identitet. Etnisitet består ikke av objektive egenskaper, men av hvordan kulturforskjellene fremtrer i relevant interaksjon.³⁷ Paal Fagerheim påpeker at samisk etnisitet ikke eksisterer som en forutbestemt kategori, men formes gjennom gjentatte ytringer, utsagn og praksiser, som lyd og musikk.³⁸ Dette understreker betydningen av samisk selvbestemmelse for å bevare og utvikle samisk kunnskap og kultur, uavhengig av kolonistaten.³⁹ Fagerheim beskriver dette som produksjonen av etnisitet, hvor poenget er at etnisitet ikke er noe man er, men noe man gjør.⁴⁰

Kampen for samiske rettigheter førte til betydelige endringer i joikens historie. Unge samer engasjerte seg og krevde anerkjennelse av sin kultur og rettigheter, noe som resulterte i revitaliseringen av samisk musikk på 1970-tallet. Gjenopplivingen av samisk kultur førte til at samisk musikk et politisk symbol, representativt for det samiske.⁴¹

Fortsatt fornorsking

Onsdagsdebatten «Fortsatt fornorsking» på Studentersamfundet i Trondheim i 07. februar 2024 tok utgangspunkt i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.⁴² I panelet satt Anne Henriette Nilut, politisk rådgiver for sametingsrådet, Elisabeth Stubberud, kjønns- og kulturforsker ved NTNU, og Kirsti Leirtrø, stortingsrepresentant for AP. Panelet diskuterte hvordan vedtatt urfolks- og minoritetspolitikk ofte ikke blir effektivt iverksatt i Norge. Nilut påpekte at dette ikke bare handler om rettigheter til land og vann, men også om retten til å snakke samisk og lære morsmålet i skolen.⁴³ Stubberud påpekte at det er en utbredt misforståelse at fornorskingen er avsluttet, og trakk frem eksempler på rasisme og diskriminering, inkludert hatefulle ytringer på nett.⁴⁴

---

³⁷ Barth, *Ethnic Groups and Boundaries*, 11–12.

³⁸ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 79.

³⁹ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 75–76.

⁴⁰ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet».

⁴¹ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁴² *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*.

⁴³ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Nilut, 15:29 – 17:46.

⁴⁴ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Stubberud, 18:15 – 19:45.

Leirtrø forklarte at den manglende iverksettelsen skyldes kompliserte og konfliktfylte temaer, spesielt knyttet til arealpolitikken.⁴⁵ Nilut var uenig og understreket at utbygginger har vært ugyldige og utført på reinbeiteområder det ikke skulle bygges på. Hun opplever gjennom slike handlinger at myndighetene skaper en tillitskrise.⁴⁶ Stubberud understreket behovet for økt tillit og kunnskap som en del av forsoningsprosessen, noe som også er et sentralt poeng i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.⁴⁷

Videre fremhevet de Stubberud og Nilut de store konsekvensene av språktap, og pekte på at selv om det finnes gode lover og regler, blir de ikke alltid fulgt opp, noe som fører til at samiske barn og foreldre må kjempe for samisk undervisning. Nilut foreslo flere tiltak for å forbedre situasjonen, inkludert lovfesting av tilbud på samisk opplæring og økt finansiering.⁴⁸

Samisk musikk

Fagerheim påpeker at samiske praksiser er åpne, pragmatiske og globaliserte, samtidig som de er forankret i tradisjon, opprinnelse og autenticitet. Musikken er en sentral del av samiske kulturpraksiser og fungerer som et uttrykk for den samiske identiteten både historisk og i dag.⁴⁹

Som tidligere nevnt er joik sentralt i dannelsen av samisk identitet. Ifølge SNL er joik den primære formen for samisk musikk og betraktes som den opprinnelige samiske musikkformen.⁵⁰ Joik kan betraktes som lyden av samisk kultur og derfor vil neste del bestå av en gjennomgang av joik som musikkform, kultursymbol, og bindeledd til naturen.

Joik

De første skriftene om joik er fra 1600-tallet og ble skrevet av prester og misjonærer og indikerer at joik hadde flere bruksområder, både religiøse og ikke-religiøse. Både menn og kvinner sang joik, der mennene sang «høyt» og kvinnene «lavt». Dette antyder at joik ble

---

⁴⁵ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Leirtrø, 28:30 - 29:38.

⁴⁶ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Nilut, 31:52 - 34:19.

⁴⁷ Sannhets- og forsoningskommisjonen, «Sannhet og forsoning»; *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Stubberud, 36:09 - 38:23.

⁴⁸ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Stubberud, 42:43 - 44:23, Nilut, 48:04 - 48:34.

⁴⁹ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 86.

⁵⁰ Akسدal og Gaski, «samisk folkemusikk».

sunget unisont og var tilgjengelig for alle.⁵¹ Dette understrekes av Stéphane Aubinet, som sier at joik tradisjonelt ble praktisert i hverdagen, og at alle kunne joike.⁵²

Joik er tradisjonelle samiske melodier fremført i en unik samisk syngemåte, og den mangfoldige vokalpraksisen varierer i ulike territorier i Sápmi-området. Likevel kan vi finne noen kjennetegn som går på tvers av områdene.⁵³

Joikens referansefunksjon

Et av kjennetegnene som går på tvers av territorier er referansefunksjonen. Joiken refererer til personer, gjenstander, steder og andre eksterne elementer.⁵⁴

Personjoik, som refererer til enkeltpersoner, er den mest kjente sjangeren. Disse joikene er viktige i samisk kultur og vitner om en persons individualitet og tilhørighet. Det oppstår sterke bånd mellom den som blir joiket og skaperen av joiken, da joiken ofte blir gitt som en gave og blir en del av personens identitet.⁵⁵ Personjoiken følger personen gjennom livet som et navn, og kan tilpasses med tekst ved spesielle anledninger. Melodien blir alltid brukt som grunnlag til de ulike utbroderingene.⁵⁶ Å høre en personjoik gjør det mulig å forestille seg personligheten, oppførselen eller bevegelsene til personen joiken handler om, ifølge Aubinet.⁵⁷

Praktiseringen av referansefunksjonen gjelder ikke bare for personjoiker, men også for joiker som refererer til gjenstander, steder og dyr. Mari Boines «Máze» dedikert til bygda truet av oversvømmelse i forbindelse med Alta-utbyggingen er et eksempel på stedsjoik.⁵⁸ Joiken er et musikalsk navn for det objektet den refererer til.⁵⁹ En viktig presisjon fra Valkeapää er at man ikke joiker *om* noe, men joiker *noe*, som er et vanlig samisk ordtak.⁶⁰ Dette er knyttet til den

---

⁵¹ Edström, «From Jojk to Rock & Jojk», 270–71.

⁵² Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 313.

⁵³ Edström, «From Jojk to Rock & Jojk», 270; Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

⁵⁴ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

⁵⁵ Fagerheim, 68–69.

⁵⁶ Graff, *Om kjæresten min vil jeg joike*, 259.

⁵⁷ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 313.

⁵⁸ Norvang, «Alta-saken var inspirasjon til en rekke samiske sanger»; «Mari Boine joikar under arrangement om Alta-aksjonen på Nasjonalbiblioteket».

⁵⁹ Graff, *Om kjæresten min vil jeg joike*, 258–59.

⁶⁰ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar»; Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 314.

oppslukende opplevelsen joik kan være og hvorfor det har en dyp aktiverende effekt på minner og følelser.⁶¹

Valkeapää utbroderer om joik sin mangfoldighet, betydning og funksjon:

«De [joik] är vägar till social kontakt. Ett sätt att lugna renar. Att skrämna vargar. Det var aldrig meningen att en joik skulle presenteras som konst. Det förutsätter publik. Jojken användes för att återkalla vänner, även fiender. Land och områden. Djur. Jojken var också ett medel, ett steg. Ett steg in i en annan värld – och detta gör den religiös.»⁶²

Joik er en vokalsjanger som tradisjonelt ble utført uten instrumentalakkompagnement, med unntak av sjamantrummer.⁶³ Dette skaper en sentral utfordring ved moderniseringen av joik. Fagerheim diskuterer dette grundig og peker på utfordringene ved å inkorporere joik i en populærmusikkontekst. Den største utfordringen ligger i å balansere autentisitet og meningsfullhet mot å tilpasse seg popmusikkens konvensjoner. Spesielt utfordrende er joikens uavhengighet fra en bestemt puls eller tonehøyde, som er viktige aspekter ved joikens betydning og verdi. Fagerheim fremhever særlig den sørsamiske joiketradisjonen, kjent for sine improviserte og gradvis stigende tonehøyder, som musikalsk utfordrende å kombinere med stemte instrument. Videre utfordrer også arrangering av joik for ensembler og musikkproduksjon de musikalske, lydmessige og tekstlige aspektene, samt fremføringsstrategiene og de dypere sosiale, kulturelle og individuelle følelsene som er knyttet til joiken.⁶⁴

Valkeapää benytter musikkterminologi til fordel for leserne og forklarer at termene pentatonisk, diatonisk og glissando kan være nyttige for å beskrive joik.⁶⁵ Den nordsamiske joiken bruker pentaton-relaterte toner, mens den sørsamiske joiken bruker en mindre tydelig melodisk modalitet.⁶⁶ Joiker er sirkelformede, uten begynnelse eller slutt, og fremføres improvisatorisk

---

⁶¹ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 81.

⁶² Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁶³ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68; Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁶⁴ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68–74.

⁶⁵ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁶⁶ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

uten faste vers, fast lengde eller fast rytme.⁶⁷ Valkeapää mener det er krenkende å gi joiken faste vers.⁶⁸ Dette understreker perspektivet at man ikke komponerer joiker, men at den kommer til en person.⁶⁹

I dyrejoik er det vanlig å anvende perspektivisme, hvor dyret antas å ha et menneskelig perspektiv. Dette uttrykkes ved å joike dyret i førsteperson.⁷⁰ Ánde Somby sier at man bør innta dyrets perspektiv for å joike det på en dyp måte.⁷¹ Gjennom perspektivisme får dyrene menneskelige roller og egenskaper, som ulven som går på ski eller myggen som gjeter reinen.⁷²

Bruken av ord og stavelser i joik er flytende, og joikeren velger selv om de vil bruke ord. Det er også mulig å improvisere både ord og stavelser.⁷³ Joik inneholder lite tekst, som ofte er spredt sparsomt mellom stavelser.⁷⁴ En joik som kun bruker stavelser kalles *vuolle* i sørsamiske områder og *luohti* i nordsamiske.⁷⁵

Aubinet fremhever at joik fungerer som et "musikalsk språk" selv uten ord, fordi stavelsene har mening. Joikens form kan variere fra enkle stavelser og nøkkelord til lengre dikt, men teksten, kjent som *dajahus* på nordsamisk, spiller alltid en betydelig rolle og bidrar til en dypere betydning og følelsesmessige resonans. I mange deler av Sápmi er *dajahus* korte og improviserte, ofte med bare ett nøkkelord, som navnet på personen i en personjoik.⁷⁶

Musikere med lite kunnskap om joiketradisjonen bruker ofte stereotype stavelser som "He jo lo lej" i alle sine forestillinger, og neglisjerer stavelsenes betydning. I realiteten har stavelsene mange betydninger og bruksområder, som å imitere dyrelyder eller formidle budskap skjult fra utenforstående. Stavelsene kan også uttrykke spesifikke følelser, selv uten språklig betydning, som "lal-la, lal-la, nó-no, nó-no" for sympati, "loel-loe, loe-loe, lyl-ly, lyl-ly" for antipati, og

---

⁶⁷ Fagerheim, 68; Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁶⁸ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁶⁹ Adjagas i Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 70.

⁷⁰ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 320–21.

⁷¹ Alkman, «Joik and the Theory of Knowledge».

⁷² Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 321.

⁷³ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁷⁴ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

⁷⁵ Edström, «From Joik to Rock & Joik», 271.

⁷⁶ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 313–15.

"gó-go, gó-go, yó-yo, yó-yo" for likegyldighet.⁷⁷ Stavelsene er ikke bare fravær av ord, men en viktig del av den musikalske kommunikasjonen og en ekspressiv ressurs.

I samisk samtidsmusikk har bruken av ord utviklet seg utenfor den tradisjonelle joikepraksisen. De siste femti årene har joikemelodier blitt kombinert med andre musikkstiler og fremført med instrumentell støtte, noe som har åpnet for politiske uttrykk om kolonisering, miljøproblemer og tilknytning til steder.⁷⁸

Mens ord og tekster gir muligheter for kreative dialoger og beriker joikeopplevelsen, er joikemelodier aldri satt sammen til store kompositoriske enheter. En joik fokuserer alltid på én ting av gangen, derfor er repetisjon en sentral ressurs som lar joikere fordype seg i temaet.⁷⁹

Sjamantrommen

Noaidi var en samisk sjaman, viktig for førkristen samisk religion. De joiket høyt og brukte sjamantrommen i ritualer der de slørte grensen mellom det naturlige og overnaturlige. Trommene ble brukt til profeti og ekstase, og var dekorert med symboler og bilder. Når joiken og trommingen førte til ekstase, kunne *noaidi* gå i transe. Det er uklart om trommen hadde en rytmisk rolle i joikene, dette varierte trolig mellom områder.⁸⁰

Fra 1600-tallet til 1970-tallet ble sjamantrummer ødelagt eller flyttet til museer.⁸¹ Derfor er trommen nå et sterkt symbol på samisk kulturell gjenoppliving, og det pågår debatt om tilbakeføring av trommene fra museer til Sametinget eller andre samiske institusjoner.⁸²

Samisk selvbestemmelse

Før TEK-begrepet var etablert, erkjente Nils-Aslak Valkeapää og Mari Boine betydningen av urfolkskunnskap innen økologi og var talspersoner for det samiske gjennom musikk, litteratur, kunst og politikk.⁸³ Deres arbeid bidro til å fremheve samenes status som Norges urfolk, slik

---

⁷⁷ Aubinet, 317–19.

⁷⁸ Aubinet, 326.

⁷⁹ Aubinet, 327.

⁸⁰ Edström, «From Jojk to Rock & Jojk», 271.

⁸¹ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁸² VG, «Velkommen hjem!»

⁸³ Hilder, *Sámi Musical Performance - and the Politics of Indigeneity in Northern Europe*, 59–60.

at de oppnådde urfolksrettigheter i FN. Bevisstgjøringen om samenes urfolksstilling kan tydelig sees i urfolkskonferansen i Alta i 2013. Sametinget samlet urfolksrepresentanter fra hele verden for å koordinere viktige problemstillinger. Boines opptreden på konferansen økte oppmerksomheten rundt konferansen, og i forlengelse urfolkspolitikk.⁸⁴ Slike presentasjoner gir sametinget og samiske artister en plattform for å forme forståelsen av samene både nasjonalt og internasjonalt.⁸⁵

Begrepet kolonialisering brukes med hensikt for å belyse hvordan stater og tidligere kolonimakter har behandlet urfolk. I Norge har dette begrepet vært til stede som en del av et motstandsnarrativ, og har fått økt bruk de siste årene på grunn av presset på samiske landområder. I tillegg har en internasjonal dialog med andre urfolksbevegelser som bruker lignende analyser blitt avgjørende for å forklare urettferdighetene de opplever i dag.⁸⁶

Grønn Kolonialisme

Grønn kolonialisme er en moderne form for kolonialisme kamuflert som miljøvennlige tiltak. Eva Maria Fjellheims forskning ved UiT viser hvordan statens og vindkraftutbyggenes møter med reindriftsnæringen i rettssalen avslører dette fenomenet. Grønn kolonialisme har blitt særlig tydelig i konflikter som Fosen-saken.⁸⁷

Begrepet grønn kolonialisme ble tatt i bruk for rundt ti år siden, da vindkraftindustrien ekspanderte i Norge, særlig i samiske reinbeiteområder. Aili Keskitalo var blant de første som brukte begrepet offentlig i kritikk til hvordan vindkraft som klimatiltak truer reindriftsnæringens vilkår. Motstanden til vindkraftindustrien har økt, både blant samiske miljøer og i befolkningen generelt, som nå erkjenner de negative konsekvensene av vindkraftutbygging.⁸⁸

Kolonialiseringen i Norge var en gradvis prosess, der staten vedtok politikk basert på sosialdarwinisme for å frarøve land fra urfolk og skape et klasseskille. Selv om slike argumenter ikke lenger brukes, preges samisk kultur og næring fortsatt av lover og holdninger

---

⁸⁴ Vuolab, «Mari Boine på urfolkskonferanse».

⁸⁵ Hilder, *Sámi Musical Performance - and the Politics of Indigeneity in Northern Europe*, 59–60.

⁸⁶ Fjellheim, «Hva er grønn kolonialisme? - KUN». 4:48-6:03

⁸⁷ Fjellheim. 0:35-1:12.

⁸⁸ Fjellheim. 1:42-3:26

etablert på slutten av 1800-tallet. Reindriftnæringen har kjempet i over hundre år for å beskytte sine rettigheter mot lover som favoriserer jordbruk og industri.⁸⁹

Til tross for økende internasjonal støtte og menneskerettighetslover, fortsetter presset på samiske områder. Dette forsterker urfolks doble byrde: de er mest sårbare for klimaendringer og må også tåle konsekvensene av klimatiltak. Den norske regjeringen fortsetter å ofre samisk reindrift under dekke av det grønne skiftet. Fjellheim argumenterer for at tradisjonelle samiske næringer, som reindrift, bør anerkjennes som en del av løsningen på klimakrisen, ikke som et hinder.⁹⁰

Samisk kunnskap om økologi

Samisk økologisk kunnskap, lik mange urfolksgrupper, ser på geologiske trekk, planter og dyr som åndelig betydningsfulle. Dette perspektivet omfatter ikke bare kunnskap om bærekraftig levemåte, men også sosial solidaritet, gjensidig avhengighet mellom mennesker og natur. I tillegg omfattes følelsesmessig engasjement i kulturelle uttrykk, med fokus på begrepene "sted" og "stedsdannelse".⁹¹

Tanken om å arbeide for de neste syv generasjonene er en kjernefilosofi delt av mange urfolk, inkludert samer.⁹² Dette prinsippet, også bekreftet av Nilut i debatten på Studentersamfunnet, innebærer å unngå å ødelegge mulighetene for fremtidige generasjoner.⁹³ Dermed er den samiske tankegangen iboende bærekraftig.

Samisk musikk og natur

Etnisitet og urfolkskunnskap har et gjensidig forhold; den samiske etnisk identitet har blitt formidlet og styrket gjennom musikalske tradisjoner, spesielt joik. Joiken uttrykker og forsterker samisk identitet gjennom tekster, visuelle elementer, språk og verdier, samtidig som

---

⁸⁹ Fjellheim. 6:03-10:32

⁹⁰ Fjellheim. 13:24-21:20

⁹¹ McDowell mfl., *Performing Environmentalisms*, 5.

⁹² Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 58.

⁹³ «Bærekraftig utvikling»; *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Nilut, 09:03 - 10:55.

den bevarer sin autenticitet fra kommersialisering.⁹⁴ Dette illustrerer selvbestemmelsesverdien joik kan ha.

Joik har en dyp aktiverende effekt på minner og følelser. En av de mest betydningsfulle samiske følelsene er tilknytningen til og forståelsen av naturen. I forlengelse har derfor joik en dyp aktiverende effekt på samisk kontakt med naturen.⁹⁵

Ett av kontaktpunktene mellom joik og naturen er i de musikalske trekkene til joik. Rytmen er fri som rytmene i naturen og joikerens stemme stiger og faller i takt med dens innhold. Strukturen kan sammenlignes med vann som «rör sig i samklang med landskapet eller med vinden som berör fjällviddens yta. Jojken är som en ring som cirklar i luften.»⁹⁶ Sirkelformen uttrykkes ved at joik eksisterer på sine egne premisser. En joiker som fremfører den, kobler seg bare på joiken fra ulike utgangspunkt.⁹⁷ Sirkelformen tilgjengeliggjøres gjennom den aktive bruken av repetisjon, både av ord, stavelser, og joikemelodien.

Tilleggsverdien er åpenbar: Krister Stoor lurte på om fjellreven virkelig kunne jakte på en reinsdyrkalv, etter han hadde hørt det i en joik. Forskere var helt sikre på at det var umulig, men Stoor gikk likevel videre og intervjuet eldre samer om fenomenet. De bekreftet fjellrevens oppførsel. Joiken bevarte på denne måten økologisk oppførsel som ellers kunne blitt glemt.⁹⁸

«Indeed, Sámi musical performances are powerfull, not simply becuase they might be imbued with resistive qualities, but also because they provide a chance to reveal otherwise silenced Sámi experiences, provide role models and challenge stereotypes, and announce the Sámi participation in global modernity.»⁹⁹

Dette gjør joiken til en sentral del av samisk identitet og en viktig from for samisk miljøaktivisme.

---

⁹⁴ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 80.

⁹⁵ Fagerheim, 81.

⁹⁶ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

⁹⁷ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

⁹⁸ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 323–24.

⁹⁹ Hilder, *Sámi Musical Performance - and the Politics of Indigeneity in Northern Europe*, 60.

Samisk musikk som middel i aktivisme

Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget ledet til opprettelsen av Sametinget og Norges ratifisering av ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter.¹⁰⁰ Aksjonen var historisk og banebrytende for samisk selvrealisering, i stor grad på grunn av størrelsen til aksjonen, og bruken av musikk.¹⁰¹

Musikk spilte en sentral rolle i å spre kunnskap og budskap både internt i miljøet og eksternt. Urfolksmusikk og -kultur inneholder ofte TEK som støtter kampen for urfolksrettigheter og naturvern. Denne koblingen mellom kampene for urfolksrettigheter og miljøvern blir tydelig i saker som Fosen-aksjonen, som ligner på Alta-saken. Musikken fungerer som et verktøy i dagens samfunn for å mobilisere og beskytte både kultur og miljø når de trues.

Fosen-saken

En omfattende aksjon mot vindparken på Fosen ble gjennomført i februar 2023 av aktivister fra Norske Samers Riksforbund (NSR) og Natur og Ungdom. De demonstrerte inne hos OED og krevde at vindkraftanlegget skulle rives ned. De var villige til å bryte loven ved å bli værende i nesten fire døgn før de ble fjernet av politiet.¹⁰²

For å støtte aksjonistene ble det arrangert flere konserter, deriblant en utenfor OED den 28. februar 2023, mindre enn to dager etter demonstrasjonen ble avsluttet. Mari Boine var blant artistene som opptrådte, og bildet viser henne på sjamantrømme og en gitarist foran publikummet bestående av aktivister. Det er tydelig på dette bildet at konserten bokstavelig talt ble holdt utenfor OED lokalene.¹⁰³ Støttekonserten var en minifestival med flere joikere og poeter som fremførte noen nummer hver. Alle artistene var samer og flere hadde demonstrert de foregående dagene.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ Grini, *Samisk Kunst Og Norsk Kunsthistorie. Delvise Forbindelser*. s. xvii.

¹⁰¹ Sannhets- og forsoningskommisjonen, «Sannhet og forsoning», 21.

¹⁰² NRK, «Sameaktivister forbereder seg på å tilbringe natten hos OED»; Skartland, «Disse aksjonerte for Fosen-saken».

¹⁰³ Aftenposten, «Trapper opp protester i Oslo».

¹⁰⁴ *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene*.

Fig. 1: Mari Boine joiker scenen foran publikummet til støttekonserten til Fosen-aksjonistene 28. februar utenfor OED. Foto: Jan T. Espedal / Aftenposten¹⁰⁵

Joiken er særlig symboltung i samisk kultur, spesielt blant reindriftssamene. Derfor var den spesielt betydningsfull i konteksten av Fosen-aksjonen som handlet om å beskytte reindriftsområder. Til tross for Valkeapääs motstand til joik som presenteres som bare kunst, var både arrangørene og artistene enige om at konserten var dedikert til aksjonistene for å vise støtte og styrke til kampen deres.¹⁰⁶ Dermed harmoniserte joikens autenticitet med den konteksten den ble fremført i. Vi ser en konkretisering av dette allerede i det første musikkesemplet.

Musikkesempel 1: Mari Boine med «Gula, Gula»

Mari Boine starter på scenen med å uttrykke sin stolthet over de unge aksjonistene, først på nord-samisk og så på norsk: «Jeg ville ned hit og jeg ville bringe min musikk som støtte. Jeg ville også være her å støtte de unge. Jeg er så utrolig stolt over hvor modige de er. Og jeg har også vært i sjokk over å se hvor feige regjeringa er. Når jeg så at de kom på natta for å fjerne

¹⁰⁵ Aftenposten, «Trapper opp protester i Oslo».

¹⁰⁶ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

de som demonstrerte, det synes jeg var lavmål.»¹⁰⁷ Dette er en klar presisering av mitt poeng om bevaringen av joikens autenticitet, ettersom hennes selvdefinerte rolle på konserten ikke er en artist, men noen som kan gi støtte og styrke til aktivistene gjennom joik. Som jeg kommer tilbake til snart, synger hun *med* aktivistene, ikke *for* dem.

Etter introduksjonen, joiket Boine «Gula Gula», som hun oversetter til «Hør stammødrenes stemme».¹⁰⁸ Boine akkompagneres med akustisk gitar, og spiller selv på en sjamantromme som er gjenkjennelig ved mønstrene malt på skinnen (se figur 2). Som beskrevet tidligere, har denne trommen en viktig historisk kontekst, og å spille på den kan tolkes som et symbol på å ta tilbake makt. Boine utøver derfor selvrealisering og bygger opp samisk stolthet. Dette forsterkes ytterligere av klesdrakten til både gitaristen og Boine, som begge bærer samiske koffer. Boine også har på seg sjal og lue i samisk stil.

Fig. 2: Mari Boine på sjamantromme støttet av musiker på akustisk gitar. Foto: Jan T. Espedal / Aftenposten¹⁰⁹

¹⁰⁷ Støttekonsert for Fosen-aksjonistene. 8:12-8:50.

¹⁰⁸ «Mari Boine - Gula Gula - Hear the Voices of the Foremothers 1989 - Lyrics».

¹⁰⁹ Aftenposten, «Trapper opp protester i Oslo».

Like før Boine begynner å joike, oppfordrer hun publikum til å joike/synge med.¹¹⁰ Dette minner om Noadi, som ledet ritualer med joik og spilling på sjamantrommen. Ritualene kunne bli så kraftfulle at Noadi gikk i transe og grensen mellom det naturlige og overnaturlige ble sløre ut.¹¹¹ Joiking var noe som alle kunne delta i og ble ofte utført unisont, og derfor åpner Boines invitasjon opp for en kollektiv erfaring av samisk kultur.¹¹² Dette understreker betydningen av rituelle handlinger som et middel for å formidle en dyp forståelse av naturen og samfunnet, og urfolks forpliktelse til å bevare den.¹¹³

Joiken «Gula Gula», fra albumet med samme navn, ble utgitt på CD i 1989 og er en av hennes mest kjente joiker, med over én million strømminger på Spotify.¹¹⁴ Live-opptredenen avviker noe i form og tekst fra Spotify-versjonen, noe som er forventet med tanke på joikens frie og sirkelformede natur. På denne måten beholder Boine kjernen av joikens innhold og form, til tross for at den er produsert i studio og har måttet tilpasse seg vestlige og populærmusikalske konvensjoner.¹¹⁵

Boine inkorporerer vestlige impulser samtidig som hun bevarer autentisiteten til joik gjennom sin bruk av gitar i opptredenen. Gitaren er et vestlig, stemt instrument som bringer med seg visse begrensninger. Rollen gitaren tar er nesten som en drone. Den beveger seg mer enn en tradisjonell drone ved å markere hvert slag i femtaket, inndelt i 2 + 3. Likevel forblir gitaren alltid på samme akkord og bevegelse gjennom hele joiken. Dette formidler et perspektiv hvor det vestlige/moderne må tilpasse seg den samiske tradisjonen.

Teksten i joiken er presentert i tabellen nedenfor. Det som er likt innspillingen fra 1989 er hentet fra Boine sin egen transkripsjon og oversettelse.¹¹⁶ Teksten markert i kursiv er det fra støttekonserten som skiller seg fra innspillingen. Dette er transkribert og oversatt av Per-Henning Mathisen.¹¹⁷

---

¹¹⁰ Oversatt av Viktor Wilhelmsen, Personlig kommunikasjon, 21.mai 2024.

¹¹¹ Edström, «From Joik to Rock & Joik», 271.

¹¹² Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 313.

¹¹³ McDowell, «Ecoformativty».

¹¹⁴ «Gula Gula». Spotify, Åpnet 12.05.24.

¹¹⁵ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet»; Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

¹¹⁶ «Mari Boine - Gula Gula - Hear the Voices of the Foremothers 1989 - Lyrics».

¹¹⁷ Oversatt av Per-Henning Mathisen, Personlig kommunikasjon, 28.mai 2024

(10:15) Gula gula Nieida Gánda Gula máttut dál du èurvot <i>Ále fal atte luonddu billašuvvat</i> <i>Duolvviduvvot</i> <i>Guoriduvvot</i>	Gula bror Gula søster Hør stammødrenes stemme <i>Ikke la naturen ødelegges</i> <i>Tilskitnes</i> <i>Uttømmes</i>
(12:13) Leatgo diktán ieèèat báinnot Leatgo iešge mielde gilvvus Gula máttut dál dus jerret Itgo don muite gos don vulget Itgo don muite gos don vulget	Har du sjøl alt tatt skade Er du også med i løpet Hør stammødrene spør deg Har du glemt hvor du kommer fra Har du glemt hvor du kommer fra
(12:30) Dus leat oappát Dus leat vieljat Lulli - ameriikka arvevuiddiin Ruonaeatnama geaderittuin Itgo don muite gos don vulget	Du har brødre Du har søstre i Sør-Amerikas regnskoger på Grønlands karrige kyst Har du glemt hvor du kommer fra
(13:17) Gula gula Nieida Gánda Gula máttut dál du èurvot <i>Ále fal atte luonddu billašuvvat</i> <i>Duolvviduvvot</i> <i>Guoriduvvot</i>	Gula bror Gula søster Hør stemmene av våre stammødre <i>Ikke la naturen ødelegges</i> <i>Tilskitnes</i> <i>Uttømmes</i>

Fig. 3: «Gula, gula» tekst og oversettelse.

I sin innsats for å forme Norges forståelse av samene, arbeidet Boine med å belyse de samiske kulturelle og spirituelle forbindelsene til andre urfolk.¹¹⁸ Dette gjenspeiles også i teksten her. Hun joiker om at samenes søstre og brødre finnes i Sør-Amerikas regnskoger og på Grønlands karrige kyst, og på den måten knytter hun familiebånd til andre urfolksgrupper. Dessverre, til

¹¹⁸ Hilder, *Sámi Musical Performance - and the Politics of Indigeneity in Northern Europe*, 59–60.

tross for økende internasjonal støtte, opplever samene fortsatt press på sine områder under grønn kolonialisme.¹¹⁹ Derfor er det avgjørende at slike bånd fortsatt forsterkes, slik Boine gjør her, for å sikre at samene får all den støtten de trenger i den pågående kampen.

Gitaren følger Boines joik dynamisk, som stiger og faller med joikens innhold. For eksempel, når Boine joiker «har du glemt hvor du kommer fra», uttrykker hun dette med en hviskende, men samtidig aggressiv tone. Gitaren støtter denne stemningen ved å kutte notene tidligere, som skaper rom og stillhet, samtidig som det gir et røffere preg.¹²⁰ Setningen bærer med seg selvbestemmelsesverdien i TEK, gjennom å formidle både stolthet og en trussel til samene. Trusselen ligger i det retoriske spørsmålet om de har glemt sin kultur og kunnskap. Boines joiking av frasen viser avsky mot tanken på å glemme sin opprinnelse og kultur. Budskapet forsterkes ved bruk av repetisjon av frasen.

Teksten har et tydelig økologisk budskap, knyttet til både fremtidige generasjoner og bevaringen av naturen. Dette er i tråd med samenes kjernefilosofi om arbeide for de neste syv generasjonene.¹²¹ Boine joiker oppfordringer til dagens generasjon om å verne om naturen, og ikke la den ødelegges, skitnes til eller forbrukes, noe som forsterker joikens følelsesmessige appell og kan inspirere aktivisme. Gjennom joikens tekst og henvisning til spesifikke verdier har denne fremføringen en sterk selvbestemmelsesverdi.¹²²

Hun drar ut og slipper frasene, og trykket forsterkes av dynamikken. Etter hun har joiket teksten i diagrammet begynner Boine å joike i improvisatorisk stil. Her bygger hun opp til et musikalsk og følelsesmessig høydepunkt før hun tar dynamikken helt ned slik at joiken blir sårbar men sikker. Dynamikken forblir nede gjennom utfasingen. Til slutt hever Boine sjamantrommen i stolthet mens hun tar imot applaus.

---

¹¹⁹ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. Fjellheim, 13:34-21:20.

¹²⁰ *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene*. 12.23-12.29.

¹²¹ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 58.

¹²² Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 80–81.

Musikk eksempel 2: Viktor Bomstad med «Bigona»

Viktor Bomstad joiker sine første to joiker uten noe introduksjon eller kommentar. Så sier han: «Det er sikkert mange som har kjent ... på at man har vært litt ... *sint* i det siste. I hvert fall vet jeg at jeg har kjent på det. Så jeg tenkte å avslutte med en *luohti* som heter *Bigona*.»¹²³

Joiken er aggressiv og rask, der mange av stavelsene starter på skrape konsonanter som «T» og «B». B-en blir skarp ved at Bomstad uttaler den nesten som en «P» i kraft av intensiteten han joiker med. Vokalene han holder lengre, blir også sterke gjennom en grumsete «growl», og er i hovedsak breie Å- eller A-lyder. Slike vokalteknikker som minner om growl brukes mye i dyrejoiker som vi så Aubinet redegjorde for. Dette kan være en måte for Bomstad å dra med seg kraften fra naturen i hans sinne. Hvis ulven eller bjørnen er med på joiken blir joiken sterkere, noe vi har sett gjennom fremkallingen av dyr i dyrejoik. Dette kan forsterke joikens kraft og knytte den nærmere naturen, og blir en presentasjon av joikens og samenes kunnskap om naturen.¹²⁴

Som jeg var inne på tidlig er urfolks ansvar og rett til å utforme fremtidsplaner en viktig faktor i urfolks selvbestemmelse. Dersom selvbestemmelsesverdien skal anerkjennes og respekteres, må samenes perspektiver ivaretas.¹²⁵ Det er derfor forståelig at Bigona, som oversettes til klagejoik, formidler et sinne, kanskje fra nettopp det å ikke bli hørt, ikke få kunnskapen sin eller rettighetene sine tatt på alvor eller å bli nedprioritert enda en gang av kolonimakten.¹²⁶ Dette uttrykker joikens referanse til både venner og fiender.¹²⁷ Bomstad skaper et kollektivt sinne med de andre samiske aktivistene, samtidig som han joiker frustrasjonen ovenfor de norske myndighetene som ikke anerkjenner eller tar den samiske kunnskapen om økologi på alvor.

De aggressive lydene i Bigona står i kontrast til de første to joikene hans, som har mykere konsonanter og bruker vokalen «O» mer aktivt. Disse handler om naturen og kommer derfor kanskje fra en plass av kjærlighet og beundring. Den ene er «Gulahallat etnamiin» (Å

---

¹²³ *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene*. 25:25.

¹²⁴ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik»; Alkman, «Joik and the Theory of Knowledge».

¹²⁵ Ryan Walker og Ted Jojola, *Reclaiming Indigenous Planning*, 42–50.

¹²⁶ Oversatt av Viktor Wilhelmsen, Personlig kommunikasjon, 21.mai 2024.

¹²⁷ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

snakke/samtale med jorda).¹²⁸ Joiken kom til Sara Marielle Gaup Beaska i forbindelse med klimamøte i Paris i 2015. Hun ønsket at folk skulle være med henne å joike den for påvirke politikerne for å ta bedre vare på kloden.¹²⁹ Derfor er dette også en kampjoik, med den formidler kunnskap fremfor sinne. Begge har stor verdi og påvirkningskraft. Det kan nevnes at Beaska også skulle fremføre på støttekonserten, men klarte ikke rekke det i tide. Derfor spilte heller aksjonistene et opptak av en joik som hun hadde satt til dem under demonstrasjonen. Denne ble spilt fra mobilen, inn i mikrofonen på scenen.

Bomstads innspilling av Bigona har et moderne uttrykk og skiller seg ut med en besetning der en vrent gitar står i sentrum. Det eneste som joikes i opptaket er en snutt fra et opptak av joikemelodien, fremført av Berit Nordland.¹³⁰ Live derimot, fremfører Bomstad joiken slik den tradisjonelt ble utført, uten instrumentalakkompagnement. I tillegg er rytmen fri som naturen, som Valkeapää kunne sagt.¹³¹ Ved å joike alene på scenen viser Bomstad at hans forståelse av og bånd til joik er sterk, selv om han som artist kan tøye grensene og uttrykket til joik.

Musikkeksempel 3: Kalle Urheim med en joik som kom til han på dagen

Kalle Urheim ender repertoaret på scenen etter avspillingsproblemer. Han joiker derfor heller «en joik som kom til meg her i dag, her og nå.»¹³² Med dette sier Urheim eksplisitt noe vi kan knytte til alle de foregående musikkeksemplene, nemlig at forbindelsen mellom joik og aktivisme er toveis. Det er ikke bare joik som kan støtte samisk aktivisme, men aktivismen kan inspirere joiker. Gjennom et slikt gjensidig forhold blir selvbestemmelsesverdien styrket ettersom artistene definerer det samiske i de gitte frustrasjonene, situasjonene og øyeblikkene der joiken kommer til dem. Man får altså musikalske uttrykk for hvordan det samiske uttrykker seg i aktivisme.

Joiken består av mye stavelser, noe samisk og én setning på norsk: «Fjellene de synger med og joiker frem en kraft». Urheim formidler gjennom perspektivisme at fjellet har et eget perspektiv

---

¹²⁸ Oversatt av Per-Henning Mathisen, Personlig kommunikasjon, 28.mai 2024

¹²⁹ *Gulahallat Eatnamiin / WE SPEAK EARTH / Sara Marielle Gaup Beaska.*

¹³⁰ «Sámi Noise, by Viktor Bomstad».

¹³¹ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68; Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

¹³² *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene.* 29:30.

lik den vi mennesker har.¹³³ I likhet med Bomstad, kan Urheim ha brukt dette for å dra med seg kraften fra naturen.¹³⁴ Det minner om referansefunksjonen til joik, selv om det her bare er en del av joikens budskap.

På lulesamisk joiker han mer enn bare den ene setningen han joiker på norsk. Oversettelse av disse strofene får jeg derimot ikke tak i. Heldigvis formidler Urheim mye gjennom uttrykket og joikemelodien. Jeg tolker joiken som en sørgefull kampsang. Jeg ser for meg aktivistene som er stolt av kampen de har kjempet, samtidig som de vet at de har en lang vei foran seg. Selv om det blir hardt, har de fjellene og naturen med seg, som vil støtte dem i kampen. Dynamikken i joiken endrer seg flere ganger, noe som kan bidra til å formidle den tvetydige følelsen.

Som for å støtte opp om denne tolkningen tar Urheim opp en knyttneve og holder den mot himmelen i en symbolsk gest. Fra flere bilder fra ulike samiske demonstrasjoner kjenner jeg igjen dette som et symbol på aktivismen, den historiske kampen og den samiske stoltheten. I takt med denne bevegelsen forsterker Urheim joikingen dynamisk og setter på litt growl på melodien.

Også her er rytmen flytende, men på en veldig annen måte enn Bomstad sin joik. Urheim lar vokalene klinge i rommet og starter når lydbildet åpner opp for han. Dette formidler veldig holdningen om at den som joiker bare hefter seg på joiken som eksisterer på sine egne premisser.¹³⁵ I tillegg stiger og faller Bomstad sin stemme gjennom joiken. Ikke ved å stige eller synke i helhet, men i noen av intervallene. Valkeapää forklarer at variasjonene i tonehøyde følger joikens innhold.¹³⁶ For eksempel stiger tonehøyden på ordet «kraft» i den ene norske setningen. Dette kan være på grunn av nettopp kraften fra fjellene som påvirker joiken. I joiken knytter derfor Bomstad følelsene sine til naturen, og i forlengelse av dette den samiske tilknytningen til og forståelsen av naturen.¹³⁷ Presentasjonen av samisk tilknytning til og forståelse av naturen støtter opp tilleggsverdien som TEK har i spørsmål om økologi.

---

¹³³ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 320–21.

¹³⁴ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik»; Alkman, «Joik and the Theory of Knowledge».

¹³⁵ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

¹³⁶ Valkeapää, «Ett Sätt Att Lugna Renar».

¹³⁷ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 81.

Musikk eksempel 4: Emil Kárlsen med «Muohhta»

Emil Kárlsen må, i likhet med de andre artistene, få ut hans støtte til aksjonistene: «Jeg vil avslutte med en låt som jeg måtte skrive om til i dag. Rett og slett fordi det er så mye her inne, i lille meg, i lille oss, som til slutt har vokst oss til å bli det store veldet av mennesker som er her. Jeg syns vi skal gi en applaus til alle som har møtt opp, alle som har aksjonert, alle som står på dag inn og dag ut.»¹³⁸ Dette viser igjen rollen musikerne tar på seg som medkjemper, fremfor artist. At Kárlsen måtte skrive om låten for dagen er direkte knyttet til vindkraftutbyggingen, og anleggsveiene den bærer med seg. «Den [låten] her heter «Muohhta gokčá munno luottaid» egentlig, som betyr «snøen dekker over våre spor», men jeg tenkte på, de der anleggsveiene, de klare ikke engang snøen å dekke over. Derfor heter den i dag «Muohhta galgá gokčat luottaid», «snøen skal dekke over spor.»¹³⁹ Dette blir et sterkt symbol på samisk forventning til menneskets påvirkning på naturen. Det er tydelig at i samisk bærekraftstenkning og arbeid for de neste syv generasjonene, at vi ikke skal etterlate oss så store spor at naturen ikke kan dekke over dem igjen.

Presentasjonen av flerspråklighet til Kárlsen og de andre artistene på støttekonserten viser fornorskingens langvarige konsekvenser. Kanskje snakker de norsk for å kommunisere med fornorskede samer som ikke kan samisk, eller for å formidle budskapet sitt til myndighetene og industrien. Uansett, av de ni artistene som snakker på scenen, er det bare én som utelukkende bruker et samisk språk. Dette peker på fornorskingen og Norges holdning om at kunnskap skal gå fra Norge til samene, og ikke andre veien, slik selvbestemmelsesverdien tilsier.¹⁴⁰ Det er derimot verdt å nevne at både nord-, sør-, og lulesamisk ble brukt under konserten, så selv om noen kun kunne samisk, ville de kanskje ikke forstått alt.

Joiken akkompagneres av gitar med en svert rytmisk og sirkulerende motiv. Denne ligger under som en motorisk drone hele tiden mens Kárlsen joiker. Bare i mellomspillet og mot slutten av låten endrer akkordgrunnlaget og strengeplukkemønsteret seg. Rytmen i gitaren får joiken til å dyttes fremover hele tiden og man får en følelse av at noe er i hastverk. I demonstrasjonssammenhengen kan det tolkes som tiden renner ut, både for samisk kultur og

---

¹³⁸ *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene*. 1:09:50

¹³⁹ *Støttekonsert for Fosen-aksjonistene*. 1.10.20

¹⁴⁰ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 75–76.

kloden. Det legger et vist hastverk over hendelsene som skjer. Det forsterkes av det store intervallet mange av strofene strekker seg over. Ofte strekker en strofe seg over en oktav, men intervallene mellom tonene er korte, så mye må presses inn på kort tid. De strofene som strekker seg over et kortere intervall repeterer ofte samme tone mange ganger som gir en følelse av dårlig tid på en annen måte. Det er tydelig at Kárlsen joiker en flukt. Kanskje det er en flukt fra fornorskingen.

Også denne joiken er gitt ut fra før. Den er både laget og publisert av Kárlsen. Han har tatt utgangspunkt i romanen Koke bjørn av Mikael Niemi som handler om Jussi og Marias flukt. Hvorfor de flykter velger Kárlsen å holde hemmelig for dem som ikke har lest boka.¹⁴¹ Innspillingen går over en lignende rytmikk som solo-opptredenen på støttekonserten. Men her er besetningen betydelig større med både perkusjon, trommer, flere gitarer, piano, hammond-orgel, zill cymbal og cello.¹⁴² Selv uten den fullstendige besetningen klarer Kárlsen å uttrykke kraften i joiken på støttekonserten gjennom å formidle samme intensitet og storhet over låten.

Ulikt tradisjonell joik, har joiken til Kárlsen veldig rask rytmikk og tempo, og presser inn mange ord på kort tid.¹⁴³ I tillegg hører man mye inspirasjon fra andre populære samtidsmusikkstiler, som for eksempel Soul. Som vi har sett er hovedkilden til utfordringer i aktualiseringen av joik, knyttet til balansen mellom å holde joiken autentisk og meningsfull, satt opp mot å samarbeide med pop-og musikalske konvensjoner.¹⁴⁴ Det er kanskje derfor han omtaler musikken som en låt og ikke en joik. Uansett er det mange trekk som likevel knytter det til joik. Det mest åpenbare er kanskje det samiske språket og bruken av stavelser isteden for ord i flere parti. Som Fagerheim har vist varierer joiketradisjoner og praksiser på ulike territorier i Sápmi-området, uten at det betyr at dette ikke er joik.¹⁴⁵ Whyte viste til at urfolks kunnskaper er et verktøy som de kan bruke for å legge til rette for sin egen selvstyring, derfor kan personlige former av joik, laget i kunnskap om kulturen, bidra til nye former for selvbestemmelse.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Moen, «En ung artists samiske milepæl • ballade.no».

¹⁴² Evjen, «Emil Kárlsen med splitter ny låt to dager før samenes nasjonaldag».

¹⁴³ Fagerheim, «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet», 68.

¹⁴⁴ Fagerheim, 74.

¹⁴⁵ Fagerheim, 68.

¹⁴⁶ Whyte, «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?», 70.

Kárlsen repeterer mye av teksten i joiken, noe som er en av joikens nøkkelressurser ettersom det lar joikere engasjere seg stadig dypere i dens tema. Dette kommer av at joikemelodier fokuserer vanligvis på ett tema og kun kan joike en ting om gangen.¹⁴⁷ I repeteringen vektlegger Kárlsen at snøen skal dekke over våre spor. På denne måten forsterker han budskapet på låten betydelig.

Joiken slutter brått, noe som skaper en åpen slutt. Det er usikkert hvordan det går med flukten, både Jussi og Marias flukt, men også flukten fra klimakrisen og diskrimineringen av urfolk.

Avslutning

Tradisjonell økologisk kunnskap (TEK) er internasjonalt anerkjent for sin betydning i bærekraftig miljøforvaltning og urfolks selvbestemmelse. Ritualer som joik fungerer som verktøy for kulturell og politisk motstand samtidig som de bevarer økologisk kunnskap. Dette er viktig for å møte moderne utfordringer som klimaendringer. Samisk kultur har stått overfor undertrykkelse, men revitaliserer seg gjennom musikalske uttrykk som joik, som er sentrale for å bevare samisk identitet og økologisk innsikt. Musikk, spesielt joik, har spilt en betydelig rolle i samisk aktivisme og styrker samisk kultur, rettigheter og selvbestemmelse gjennom å mobilisere støtte og opprettholde fokus på urfolksrettigheter og miljøvern

Gjennom å analysere fremførelsene til Mari Boine, Viktor Bomstad, Kalle Urheim og Emil Kárlsen, har vi sett hvordan joik kan fungere som et kraftfullt uttrykk for samisk identitet, motstand og fellesskap.

Oppsummering av analysen

Mari Boine åpnet konserten med sin kjente joik "Gula Gula", som både oppfordrer til respekt for naturen og fremmer samisk stolthet. Boines bruk av sjamantromme og hennes oppfordring til publikum om å joike med skapte en kollektiv opplevelse og forsterket budskapet om bevaring av samisk kultur og natur.

---

¹⁴⁷ Aubinet, «Bruken av ord og stavelser i samisk joik», 327.

Viktor Bomstad videreførte dette med sin aggressive joik "Bigona", som uttrykte sinne og frustrasjon over manglende respekt for samiske rettigheter. Bomstad benyttet tradisjonelle vokalteknikker og frie rytmer for å forsterke budskapet sitt, og hans fremførelse uten instrumentalakkompagnement understreket joikens autenticitet.

Kalle Urheim demonstrerte hvordan aktivisme kan inspirere joik ved å fremføre en ny joik som kom til ham samme dag. Denne joiken, med sitt dynamiske uttrykk og symbolske bevegelse, formidlet både stolthet og en dyp forbindelse til naturen.

Kárlsen avsluttet med sin låt "Muohhta", hvor han reviderte teksten for å reflektere den pågående kampen mot vindkraftanlegget. Hans fremføring kombinerte samiske og vestlige musikalske elementer, noe som viste hvordan joik kan tilpasses og aktualiseres i en moderne kontekst uten å miste sin essens. Gjennom selvbestemmelse definerer Kárlsen en form for moderne samisk identitet.

Fellestrekket til disse fremføringene var selvbestemmelsen de utførte, og engasjementet de skapte. De aktualiserte samisk musikk samtidig som de aktualiserte samisk kunnskap om økologi (TEK). Utbyggingen var et brudd på artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter som fastslår at medlemmer av etniske, religiøse eller språklige minoriteter ikke skal nektes retten til å praktisere sin egen kultur, utøve sin religion eller bruke sitt eget språk.¹⁴⁸ Dette er enda en grunn til at den kulturutøvelsen på støttekonserten gjennom språk, bekledding, kunst og musikk, har kraftfull symbolikk. Fosen er ikke unik, det er mange lignende arealkonflikter i landet.¹⁴⁹ Derfor kan denne kunnskapen anvendes og betraktes i den overordnede samiske kampen for klima og urfolksrettigheter.

Konklusjon

I tiden etter demonstrasjonene utenfor OED, hvor politiet måtte gripe inn med makt for å fjerne aktivistene, eskalerte hele aksjonen.¹⁵⁰ Konserten kan ha bidratt til eskaleringen gjennom musikkens kraftige innvirkning på mennesker, som kan oppleves som både motiverende og provoserende. Å stå sammen og feire samisk kultur og musikk kan tenkes å være en sterk

---

¹⁴⁸ Skogvang, «Fosen-saken».

¹⁴⁹ *Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*. 49:52 - 50:08.

¹⁵⁰ Skogvang, «Fosen-saken».

opplevelse, noe både artistene og publikum viste tegn til. Joiking og trommespill, noe som var forbudt bare for få generasjoner siden, var nå en del av en offentlig feiring. TEK brukes ikke bare som ressurs utad, men selvbestemmelsesverdien styrker samfunnet innad. Det er tydelig at gjennom stolthet for samisk kultur, kollektive erfaringer, kraft fra og tilknytning til naturen, og særegen samisk kunnskap om økologi har joik en styrkende effekt på samiske kultur, rettigheter og selvbestemmelse i aktivistiske sammenhenger.

Referanseliste

Aftenposten. «Trapper opp protester i Oslo: 'I dag stenger vi staten'», 28. februar 2023.

[https://www.aftenposten.no/norge/i/4oWQ56/stoettekonsert-for-fosen-aksjonistene-i-
kveld-dette-handler-om-aa-ta-demokratiet-paa-alvor-sier-mari-boine](https://www.aftenposten.no/norge/i/4oWQ56/stoettekonsert-for-fosen-aksjonistene-i-kveld-dette-handler-om-aa-ta-demokratiet-paa-alvor-sier-mari-boine).

Aksdal, Bjørn, og Harald Gaski. «samisk folkemusikk». I *Store norske leksikon*, 25. august 2023. https://snl.no/samisk_folkemusikk.

Alkman. «Joik and the Theory of Knowledge». *The Pagan Files* (blog), 12. juli 2007.

<https://alkman1.blogspot.com/2007/07/joik-and-theory-of-knowledge.html>.

Alta-saken – et spill i makt og avmakt, 1996. [https://tv.nrk.no/serie/alta-saken-et-spill-i-makt-
og-avmakt](https://tv.nrk.no/serie/alta-saken-et-spill-i-makt-og-avmakt).

Aubinet, Stéphane. «Bruken av ord og stavelser i samisk joik». I *Sanglyrikk: Teori, Metode, Sjanger*, redigert av Ole Karlsen og Bjarne Markussen, 313–35. Scandinavian Academic Press, 2023.

Barth, Fredrik. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Waveland Press, 1998.

Berg-Nordlie, Mikkell, og Knut Are Tvedt. «Alta-saken». I *Store norske leksikon*, 9. januar 2024. <https://snl.no/Alta-saken>.

«Bærekraftig utvikling». Åpnet 30. mai 2024. [https://fn.no/tema/baerekraftig-utvikling-
fattigdom-og-befolkning/baerekraftig-utvikling](https://fn.no/tema/baerekraftig-utvikling-fattigdom-og-befolkning/baerekraftig-utvikling).

DIREKTE: Støttekonsert for Fosen-aksjonistene - VGTV, 2023.

<https://tv.vg.no/video/259496/direkte-stottekonsert-for-fosen-aksjonistene>.

Edström, Olle. «From Jojk to Rock & Jojk: Some Remarks on the Process of Change and of the Socially Constructed Meaning of Sami Music». *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 44, nr. 1/2 (2003): 269–89.

Evjen, Ådne. «Emil Kárlsen med splitter ny låt to dager før samenes nasjonaldag».

disharmoni (blog), 4. februar 2022. [https://www.disharmoni.no/emil-karlsen-med-
splitter-ny-lat-to-dager-for-samenes-nasjonaldag/](https://www.disharmoni.no/emil-karlsen-med-splitter-ny-lat-to-dager-for-samenes-nasjonaldag/).

Fagerheim, Paal. «Samiske emosjonelle lydlandskaper i bevegelse. Musikalsk praksis i produksjonen av etnisitet». *Musikk, folk og landskap*, 1. januar 2015.

[https://www.academia.edu/49095320/Samiske_emosjonelle_lydlandskaper_i_beveg-
else_Musikalsk_praksis_i_produksjonen_av_etnisitet](https://www.academia.edu/49095320/Samiske_emosjonelle_lydlandskaper_i_bevegelse_Musikalsk_praksis_i_produksjonen_av_etnisitet).

- Fjellheim, Eva Maria. «Hva er grønn kolonialisme? - KUN». Likestillingspodden. Åpnet 27. mai 2024. <https://www.kun.no/podkast/grnn-kolonialisme-nar-miljvern-og-menneskerettigheter-for-urfolk-kolliderer>.
- Graff, Ola. «*Om kjæresten min vil jeg joike*»: undersøkelser over en utdødd sjøsamisk joiketradisjon. *Norbok*. Karasjok: Davvi girji, 2004. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014051506035.
- Grini, Monica. *Samisk Kunst Og Norsk Kunsthistorie. Delvise Forbindelser*. Stockholm University Press, 2021. <https://doi.org/10.16993/bbm>.
- «Gula Gula». I *Wikipedia*, 23. november 2023. https://no.wikipedia.org/w/index.php?title=Gula_Gula&oldid=24023817.
- Gulahallat Eatnamiin / WE SPEAK EARTH / Sara Marielle Gaup Beaska*, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=VzBmDpDAskQ>.
- Hilder, Thomas. *Sámi Musical Performance - and the Politics of Indigeneity in Northern Europe*. Åpnet 30. mai 2024. <https://www.bokkilden.no/sosialantropologi-og-kulturanthropologi/sami-musical-performance-and-the-politics-of-indigeneity-in-northern-europe-thomas-hilder/produkt.do?produktId=10366850>.
- Mari Boine. «Mari Boine - Gula Gula - Hear the Voices of the Foremothers 1989 - Lyrics». Åpnet 27. mai 2024. <https://www.mariboine.no/discography/gula-gula-hor-stammødrenes-stemme-1989/>.
- McDowell, John Holmes. «Ecoformativty». I *Performing Environmentalisms: Expressive Culture and Ecological Change*, 21–45. Urbana (Ill.): University of Illinois Press, 2021.
- McDowell, John Holmes, Katherine Borland, Rebecca Dirksen, og Sue Tuohy, red. *Performing Environmentalisms: Expressive Culture and Ecological Change*. Urbana (Ill.): University of Illinois Press, 2021.
- Melissa K. Nelson og Daniel Shilling. *Traditional Ecological Knowledge : Learning From Indigenous Practices for Environmental Sustainability*. New Directions in Sustainability and Society. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1843287&site=ehost-live&scope=site>.
- Moen, Siri Narverud. «En ung artists samiske milepæl • ballade.no». *ballade.no* (blog), 6. februar 2022. <https://www.ballade.no/folkemusikk/en-ung-artists-samiske-milepael/>.

- Nasjonalbiblioteket. «Mari Boine joikar under arrangement om Alta-aksjonen på Nasjonalbiblioteket», 6. februar 2023. <https://www.nb.no/pressemeldinger/mari-boine-joikar-under-arrangement-om-alta-aksjonen-pa-nasjonalbiblioteket/>.
- Norvang, Kolbjørn. «Alta-saken var inspirasjon til en rekke samiske sanger». NRK, 16. august 2020. <https://www.nrk.no/sapmi/alta-saken-var-inspirasjon-til-en-rekke-samiske-sanger-1.15122826>.
- NRK. «Sameaktivister forbereder seg på å tilbringe natten hos OED». NRK, 23. februar 2023. <https://www.nrk.no/nyheter/sameaktivister-forbereder-seg-pa-a-tilbringe-natten-hos-oed-1.16310177>.
- Onsdagsdebatt: fortsatt fornorsking*, 2024.
<https://www.youtube.com/watch?v=g6BL3xCMbSc>.
- Ryan Walker og Ted Jojola. *Reclaiming Indigenous Planning*. McGill-Queen's Native and Northern Series. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press, 2013.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=594603&site=ehost-live&scope=site>.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen. «Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskningsspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner.» Rapport til Stortinget fra sannhets- og forsoningskommisjonen. Oslo: sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023. 19.
https://www.google.com/search?q=sannhet+og+forsoningskommisjonen&oq=san&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggBEEUYOzIGCAAQRRg5MgYIARBFgDsyBggCEEUYOzIGCAMQRRg7MgYIBBBFGDwyBggFEEUYPDIGCAYQRRg9MgYIBxBFGD3SAQgyNjcwajBqNKgCALACAQ&sourceid=chrome&ie=UTF-8.
- Skartland, Ellinor. «Disse aksjonerte for Fosen-saken». NRK, 2. april 2023.
<https://www.nrk.no/sapmi/disse-aksjonerte-for-fosen-saken-1.16353871>.
- Skogvang, Susann Funderud. «Fosen-saken». I *Store norske leksikon*, 19. mars 2024.
<https://snl.no/Fosen-saken>.
- Valkeapää, Nils-Aslak. «Ett Sätt Att Lugna Renar», 1984. <https://www.lassagammi.no/ett-satt-att-lugna-renar.5856901-315504.html>.
- VG. «Leder: Velkommen hjem!» VG, 25. januar 2022. <https://www.vg.no/i/MLJbrR>.
- Viktor Bomstad. «Sámi Noise, by Viktor Bomstad». Åpnet 31. mai 2024.
<https://viktorbomstad.bandcamp.com/album/s-mi-noise>.
- Vuolab, Siv Eli. «Mari Boine på urfolkskonferanse». NRK, 18. mars 2013.
<https://www.nrk.no/sapmi/mari-boine-pa-urfolkskonferanse-1.10954248>.

Whyte, Kyle. «What Do Indigenous Knowledges Do for Indigenous Peoples?» I *Traditional Ecological Knowledge : Learning From Indigenous Practices for Environmental Sustainability*, av Melissa K. Nelson og Daniel Shilling, 57–81. New Directions in Sustainability and Society. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1843287&site=ehost-live&scope=site>.

